

Nádas Sándor

Egy asszony élete

Rojkó Annamária: Prém Margit missziója

Az efféle könyvekre szokás azt mondani, hogy hiányt pótolnak.

Mert azt különösebb kockázat nélkül kijelenthetjük, hogy a mai Magyarországon tíz emberből tizenegy sosem hallotta még Prém Margit nevét. Kihullott az idő rostáján – így szokták eufemisztikusan kifejezni, ha valakiről tökéletesen megfeledkezik a közösség. Prém Margit esetében, attól tartok, még súlyosabb a helyzet. Az ő nevét meg se jegyezték. Pedig kellett volna.

Ezért aztán komoly dicséret illeti Rojkó Annamáriát már a témaválasztásáért is. Ha semmi mást nem tett volna, csak kiemeli a feledés homályából Prém Margit történetét, már ezért járt volna neki a kalaplevétel. De ő többet is tett, jóval többet. Eddig ismeretlen dokumentumokat kutatott fel, melyek révén fel tudta vázolni a teljes életutat éppúgy, mint az ősök históriáját, és széles társadalmi hátteret rajzolt mögéjük, különös tekintettel a Skót Egyház magyarországi működésére.

Ami szintén fényesen bizonyítja, hogy az emberiség történetét igen gyakran a vakvéletlen irányítja.

Történt, hogy a skót egyházban a tizenkilencedik század első felében lábra kapott egy olyan nézet, mely szerint a Messiás újabb eljövetelét leginkább az hátráltatja, hogy a zsidókat még nem sikerült a Jézus-hit mellett felsorakoztatni. Robert Wodrow, e sajátos felfogás apostola tehát kiadta a jelszót: a feladat a zsidók áttérítése. E nemes célt elérendő a skótok az oktatást tartották az egyetlen célravezető eszköznek, s mozgalmukat igyekeztek mindenhová kiterjeszteni, ahol zsidó közösségek éltek. Így kerültek Pestre is. (Nem, valójában úgy, hogy a Szentföldre indultak egy bizottság keretében, de mivel egyikük leesett egy tevéről, ketten visszafordultak – aztán egy betegség miatt hosszasan időztek Pesten, hol megismerkedtek József nádor éppen aktuális feleségével, Mária Dorottya hercegasszonnyal, aki, maga is reformált, felkarolta tervüket, s onnan kezdve ment minden, mint a karikacsapás.) Már a múlt század negyvenes éveiben megérkezett Magyarországra az

első skót misszionárius, formálisan azért, hogy a Lánchidat építő skót kontingens lelki épülését szolgálja, valójában a magyarországi zsidóság áttérítése tárgyában. S attól kezdve a skót egyház, a hazai reformátusok óvó segítségével, hosszú ideig békességben végezhette sajátos munkáját. Iskolát és templomot is építettek maguknak, egész kulturális központokat, előbb a Hold majd a Vörösmarty utcában. (Utóbbi épület ma is áll, különleges építészeti megoldásai torpanásra késztetik a járókelőket.) Elemi-és középiskolájuk hamar komoly hírnevet vívott ki magának, azok a lányos anyák, akik szigorú, de magas szintű nevelést kívántak nyújtatni gyermeküknek, előszeretettel íratták őt a skótokhoz.

Ennek az iskolának volt az igazgatója hosszú évtizedeken át Prém Margit.

Nincs itt terünk végigkövetni, hogy válik az egyszerű ujpesti raktáros lányából a tanítóképző kitűnően vizsgázó diákja, aztán ideiglenes majd végleges tanító az elemiben, végül igazgató, s azt sem tudjuk elemezni, hogyan pallérozta tudását, hogyan alakította ki humanista nevelési elveit, hogyan hatottak rá a skót egyház tanításai és európai utazásai, sem azt nem vizsgáljuk most, milyen árat fizetett ezért a karrierért – hiszen le kellett mondania a családalapításról, mert az nem volt összeegyeztethető az igazgatósággal –, mindezekre bőséges választ kaphatnak a könyvből. A magunk részéről ezúttal csak a történet drámai végét emelnénk ki.

Merthogy a múlt század harmincas éveitől a történelem mintha segítségére akart volna sietni a skótoknak. Ugyanis a zsidóság, mely addig inkább csak tessék-lássék vett részt a térítésben, ekkorra hirtelen érdeklődni kezdett, mégpedig nagyobb számban, a reformáció iránt. (Pontosabban minden iránt, ami valami menedéket kínált. S minthogy a skótok nagyon toleránsan, humánusan térítettek, irántuk még inkább.) A skót misszió papjai, tanárai egyszer csak azt vették észre, hogy a kollégiumukban csupa zsidó származású tanuló lakik. Sajnos, ezt a Magyarországot megszálló németek is észrevették, elhurcolták a Vörösmarty utcában rejtőző lányokat, és őket bújtató tanárukat, Jane Haininget. Prém Margit – aki közben a Keresztény Zsidók Szövetsége Intézőbizottságának is helyet adott az épületben, így részese volt a történelmi pillanatnak, amikor Török Sándor alelnök átveszi egy futártól az un. Auswitz-jegyzőkönyvet, hogy aztán Apor Gizellán át eljuttathassa azt Horthyhoz – nem volt képes elviselni, hogy tanítványait és barátnőjét nem tudja megvédeni, és öngyilkos lett. (A hivatalos változat gyógyszermérgezésről tud.)

Házát végrendeletében a református gyülekezetre hagyta, melyet templommá alakítottak. Nevét nem viseli utca, szobra sem áll sehol, díjat sem nevezett el róla senki. Életének vezérgondolata, melyet e kötet is alcíméül választott – „hogyan tegyünk jót?” – nem divat manapság.

Talán majd máskor.

Rojkó Annamária: Prém Margit missziója.
Kossuth, 2019.